

نابغه روزگار

سعیده امان*

به‌نام خداوند جان آفرین حکیم سخن در زبان آفرین
بر زمینی که نشان کف پای تو بود سال‌ها سجده صاحب نظران خواهد بود

زبان فارسی یکی از مهم‌ترین و برجسته‌ترین مظاهر فرهنگی می‌باشد. فارسی به‌این
سرزمین پهناور هشت قرن پیش داخل شد و اول زبان رسمی و درباری بوده و به‌علت
شیرینی و سادگی و عمق و پهناوری به‌زودی سراسر شبه‌قاره را در بر گرفت و
نقش‌های مهمی را ایفا نمود و زبان رابطه‌ای و فرهنگی و علمی و فکری و معنوی شد
از این طریق فرهنگ هندوستان و کشورهای فارسی‌زبانان باهم آمیخته است و امروز
زبان فارسی یکی از زبان‌های کلاسیک هند محسوب می‌شود و یکی از بزرگ‌ترین
مراکز مطالعات زبان و ادبیات و فرهنگ فارسی در اینجا می‌باشد. در دوره سلطنت
دهلی و گورکانیان هند زبان رسمی و اداری گشته و نه فقط زبان شعرا و ادبا و محققان
و دانشوران بلکه زبان مردم عامه هم شده بود. یک دفعه آسیبی و گزند به‌آن رسید و
در عرصه هند، زبان انگلیسی جای او را گرفته و آن را از مجالس و محافل بیرون کرد.
فارسی از دربارها و اداره‌ها و دفترها و خانقاه‌ها و مساجد و معابد و منزل‌ها تبعید شد.
زبانی که هشت قرن حکمرانی می‌کرد میان مردم مقبول و مطبوع گشته بود و در
کتابخانه‌ها و موزه‌ها و غیره به‌صورت کتب و نوشته‌ها و در مقابر و مزارات به‌شکل
سنگ نوشته‌ها باقیمانده است.

* پژوهشگر زبان فارسی، ادیب و شاعر اردو زبان (کلکته).

زبان فارسی از توسط صوفیان و مبلغان و روحانیان که برای ترویج و اشاعت و تبلیغات دینی و عقاید مذهبی صوفیانه داخل کشور هند می‌شوند و تاجران و بازرگانان برای کسب مال و خریدن اشیای تجاری رفت و آمد می‌داشتند و پادشاهان و کشورگشایان و لشکریان که برای آزمودن قسمت خود داخل این کشور شدند برای همیشه ماندگار می‌شدند. بعداً شاعران و ادیبان و عالمان و دانشمندان برای تحصیل علم و کسب نمودن سرپرستی و برای ناموری و شهرت رو به این صوب می‌گذاشتند.

در هند شمع فارسی به علت عدم علاقه و توجه خاموش می‌شد که سه نفر کمر به این بستند که از این شمع روشن نگهداری کنند. مرحوم پروفیسور سید حسن از دانشگاه پتنا (بیهار) و مرحوم پروفیسور نذیر احمد از علیگره و مرحوم پروفیسور سید امیر حسن عابدی از دانشگاه دهلی هم همیشه در ترویج و تشویق زبان فارسی سعی بلیغ می‌نمودند. از میان این آقایانی کسی که وجودش مثل آفتاب و ماهتاب همیشه در جهان می‌درخشید و ذره علوم را از تابانیش و نورپاشی‌اش پرداخت پروفیسور سید امیر حسن عابدی بود.

استاد بزرگوار پروفیسور سید امیر حسن عابدی یکی از برجسته‌ترین دانشمندان زبان فارسی در هند به حساب می‌آمد که نام و آوازه‌اش از سرحد شبه قاره عبور کرد. تردیدی نیست که او از اساتید معظم هند و از بزرگترین خدمتگزاران زبان و ادبیات و فرهنگ فارسی دری در این سرزمین می‌باشند. این بطل جلیل و نابغه روزگار قسمت بزرگی از زندگانش به درس و تدریس و خدمت زبان و ادب در دهلی به‌سربرد.

آثار علمی، ادبی و فرهنگی

پروفیسور عابدی یکی از برجسته‌ترین دانشمندان و نویسندگان زبان فارسی بود که آثار ارزنده‌اش در زمینه علم و ادب، تاریخ و تمدن، تحقیق و بررسی و نقد نظر روی کاغذ سپید ثبت‌اند. وی در دل‌های علما، فضلا، ادبا و نویسندگان جای قدر و منزلت گزیده مقام بلندش و لائق احترام هم تعیین نموده است. نخست از آثار مثنوی و منظوم به زبان فارسی ذیلاً مختصر بحث می‌پردازیم.

پروفیسور سید امیر حسن عابدی در زبان فارسی خیلی قدرت و نیرو کامل داشت و میان دانشمندان برجسته زبان و ادبیات فارسی در هند از حیث فارسی‌دان و نویسنده هم

مقام ارجمند دارد. مقاله‌های وی خیلی پُر مغز، تحقیقی و دارای معلومات ارزنده می‌باشد و زبان و بیان خیلی فصاحت و بلاغت دارد و اغلب واژه‌های مشکل و پیچیده به‌کار رفته است.

۱. **وگرم اُرُوشی:** کالی‌داس شاعر معروف و چیره‌دست زبان سانسکریت محسوب می‌شود و نمایشنامه‌ای به‌عنوان «وگرم اُرُوشی» را سلک تحریری آورده است. پرفسور عابدی این نمایشنامه سانسکریت را به‌فارسی برگردانده و شورای روابط فرهنگی هند آن را در سال ۱۹۵۹ م به‌چاپ رسانده است.
۲. **گلزار حال یا طلوع قمر معرفت:** این کتاب به‌زبان سانسکریت باشد و بنوالی داس ولی، منشی شاهزاده داراشکوه آن را به‌فارسی ترجمه کرده، پرفسور عابدی این کتاب احوال و آثار منشی بنوالی داش ولی را مورد شرح قرار داده است و دکتر تارا چند این ترجمه فارسی را ترتیب داده و دانشگاه اسلامی علیگره آن را در سال ۱۹۶۹ م به‌چاپ رسانده است.
۳. **مثنویات فانی کشمیری:** پرفسور عابدی در این کتاب چهار مثنوی فانی کشمیری را تصحیح نموده است. در این مثنویات زندگانی اجتماعی و فرهنگی هند مخصوصاً در کشمیر بیان شده است. این مثنویات را در سال ۱۹۶۴ م چاپ نموده است.
۴. **جوگ وششت:** کتابی مذهبی هندوان است. رساله‌ای داراشکوه موسوم به‌سوال و جواب داراشکوه و فتح علی قلندر به‌این چاپ ضمیمه شده است. پرفسور عابدی و دکتر تارا چند جوگ وششت را ترتیب داده و دانشگاه علیگره آن را در سال ۱۹۶۸ م چاپ کرده است.
۵. **مثنوی سوز و گداز:** این مثنوی سوز و گداز پیش آمد ستی (خودسوزی) را که در دوره شاهنشاه اکبر تیموری صورت گرفت بیان کرده است. پرفسور عابدی این مثنوی را درباره احوال و آثار نوعی خوبشانی و داستان‌های دیگر «ستی» که در ادبیات فارسی هند وجود دارد ترتیب داده است و بنیاد فرهنگ ایران این مثنوی را در سال ۱۹۷۰ م به‌چاپ رسانده است.
۶. **منتخب اللطایف:** تذکره برجسته شعرای زبان فارسی و اردو می‌باشد که تاکنون شناخته شده بود، این تذکره از ایران در سال ۱۹۷۱ م چاپ گردید.

۷. **داستان پدماوت:** پروفیسور عابدی اولین ترجمه فارسی این داستان را با پیشگفتار تحقیقی ترتیب داده است و فرهنگ ایران آن را در سال ۱۹۷۲ م به چاپ نموده است.
۸. **تاریخ سلاطین صفویه:** تاریخ سلاطین صفویه مأخذ مهم تاریخی پادشاهان صفوی ایران است بنیاد فرهنگ ایران، این کتاب را در سال ۱۹۷۵ م به چاپ رسانده است.
۹. **پنچاکیانه:** پروفیسور عابدی و دکتر تاراچند پنچاکیانه را تصحیح نموده است و دانشگاه اسلامی علیگره آن را در سال ۱۹۷۳ م به چاپ رسانده است.
۱۰. **ضمیمه تغلق نامه امیر خسرو:** پروفیسور عابدی همراه با دکتر سید مقبول احمد، استاد زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه دهلی، این ضمیمه را ترتیب داده و انجمن فارسی هند آن را در سال ۱۹۷۵ م چاپ نموده است.
۱۱. **ابوطالب کلیم کاشانی:** این کتاب احوال و آثار ابوطالب کلیم کاشانی ملک الشعرا دربار شاهجهان پادشاه تیموری در دهلی است. پروفیسور عابدی آن را در سال ۱۹۸۳ م به چاپ رسانده است.
۱۲. **هندوستانی فارسی ادب (ادبیات فارسی در هند):** دکتر شریف حسین قاسمی بعضی مقالات تحقیقی، ادب و تاریخی پروفیسور عابدی را انتخاب کرده، در این کتاب گردآورده است و انجمن فارسی هند، دهلی آن را در سال ۱۹۸۴ م به زبان اردو چاپ رسانده است.
۱۳. **عصمت نامه یا قصه مینا و لورک:** داستان عشقی از هند درین مثنوی به فارسی بیان شده است. پروفیسور عابدی این مثنوی فارسی را ترتیب داده و مرکز تحقیقات فارسی در هند در سال ۱۹۸۵ م به چاپ رسانده است.
۱۴. **کتاسریت ساگر (دریای اسما):** این کتاب داستانها و افسانه‌های اخلاقی در سانسکریت می‌باشد. این کتاب هم به فارسی ترجمه شده و پروفیسور عابدی ترجمه فارسی آن را تصحیح کرده است و این کتاب از طرف دانشگاه اسلامی علیگره چاپ شده است.
- به علاوه مقاله‌های وی آنقدر زیاد است که به شکل کتاب هم چاپ شده است. مجموعه‌ای از مقالات وی را که مشتمل بر چهارده مقاله است به شکل کتاب شاگرد وی

دکتر شریف حسین قاسمی، دانشگاه دهلی، به اضافه مقدمه به نام «هندوستانی فارسی اوب» در سال ۱۹۸۴ م از طرف اندو پرشین سوسائتی دهلی انتشار داد.

پروفسور عابدی محقق بی همتا و بی نظیر است و مقالات وی نه تنها از لحاظ محتوا پرمغز است بلکه بعضاً از لحاظ کمیت نیز گاهی طولانی مفصل است. او اغلب مآخذ مورد نظر خود مطالعه می کند و هر زمانی که برای وی فرصت رفتن به یکی از شهرها دست می دهد از کتابخانه های آن دیار دیدن می نماید. پروفسور عابدی یکی از بزرگترین محققان زبان و ادبیات فارسی به شمار می رود و از کتب و مقالاتی که در تحقیق خود بهره می جوید یادآوری می نماید. یکی از ویژگی های تحقیقی وی همان آوردن گوناگون در مورد موضوع مقاله است.

پروفسور عابدی هر لحظه از زندگی تحقیقی خود را برای خدمت گذاری به ادب و فرهنگ به ویژه ادب فارسی هند صرف کرده است. او با شرکت در کنفرانس های ادبی و فرهنگی در کشورهای افغانستان و ایران و ترکیه و پاکستان نه تنها تحقیقات با ارزش خود را عرضه داشته است بلکه با استفاده ازین فرصت از کتابخانه های آن کشورها نیز دیدن نموده است و از آن گنجینه ها، گوهر نایابی را کشیده به جهان دانش معرفی کرده است همین گونه ده ها مقاله تحقیقی وی در مجلات و نثریه های هند و پاکستان و ایران و افغانستان انتشار یافته است. علاوه بر آن او ده ها شاگرد دکترای ادب فارسی را راهنمایی و کمک تحقیقی و علمی نموده است:

اگر در عمر خود روزی دمی بی او برآوردم از آن وقت و از آن ساعت ز عمر خود پشیمانم
پروفسور عابدی یکی از پیروان برجسته تحقیق و نقد جدید علمی است. او چون موضوعی را تتبع و تحقیق می کند نخست با استفاده از مآخذ گوناگون مقدمات لازم را می بیند. نرمش زبان و بر سلامت ذهن، وسعت اندیشه و روشنفکری و دلالت می کند وی انسان فقط از علم و دانش شناخته نمی شود اخلاق و کردار و سیرت نیکوی هم جزو علم است که به وسیله آن انسان قدر و منزلت می بیند و در دل های مردم جا می گیرد. خوشبختانه پروفسور عابدی به هردو علم و اخلاق متصف بودند. وی نه فقط مناره علم و فضل بلکه مناره اخلاق و کردار هم بودند.

هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد به عشق ثبت است بر جریده عالم دوام ما